

УДК 378.015.31:17

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В КООРДИНАТАХ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

В. В. Лаппо

ORCID 0000-0002-9523-1295

У статті наголошено, що вивчення проблеми формування духовних цінностей студентської молоді у вітчизняній педагогічній теорії і практиці засвідчує, що ця проблема ще не знайшла свого розкриття в контексті завдань науково-педагогічного дослідження. Обґрунтовано змістову структуру духовних цінностей студентської молоді, яка включає когнітивний, емоційно-ціннісний, практичний компоненти. Запропоновано критерії її показники сформованості духовних цінностей студентської молоді, виділено чотири рівні їх сформованості (високий, достатній, середній, низький).

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили недостатній рівень сформованості у студентів духовних цінностей.

Доведено, що форми і методи, застосовані у процесі формування духовних цінностей, необхідно добирати з огляду на їх соціальну зумовленість і практичну значущість, для забезпечення різноманітних способів взаємодії викладачів і студентів. Успішне формування духовних цінностей можливе за умови впровадження в освітній процес змодельованих педагогічних форм міжособистісної взаємодії, які б через реальні переживання і пошукову діяльність спонукали студентів до свідомого виявлення ними духовних цінностей у щоденній життєдіяльності, вироблення у викладачів, кураторів техніки формування духовних цінностей через цілеспрямовану теоретичну та методичну підготовку, науково-методичне забезпечення освітнього процесу вищої школи.

Результативність та педагогічну ефективність розробленого змісту, форм, методів, засобів, педагогічних умов як складових системи формування духовних цінностей студентів закладів вищої освіти доведено кількісно-якісними змінами сформованості духовних цінностей студентів.

Ключові слова: духовні цінності, студентська молодь, системний підхід, педагогічні умови, заклад вищої освіти.

У сучасних умовах розвитку державності відбувається новий етап модернізації системи освіти, що супроводжується суттєвими змінами в навчально-виховній теорії та практиці. Провідними показниками ефективності освітньої системи вищої школи постає особистісне самовдосконалення студента, його самопочуття в колективі, ціннісні орієнтації, включення в діяльність, уміння ефективно взаємодіяти в професійній сфері та повсякденному житті. Реалізація означених завдань неможлива без врахування особливостей духовного розвитку особистості на етапі фахового становлення. Наше переконання ґрунтується на твердженні І. Беха про те, що шлях сходження до духовності позначається індивідуальністю в тому, що стосується часу, ритму, способів опанування духовних цінностей (Бех, 2003, с. 29).

За визначенням Г. Шевченко «духовні цінності – це втілення в світоглядних орієнтаціях людини сподівань, прагнень, ідеалів, духу народу, осмислення гуманістичної мети людської життєдіяльності, що визначає спрямованість особистісних потреб, бажань і зумовлює її провідний вибір в процесі життєдіяльності. Вони є важливою складовою в структурі людської свідомості і самосвідомості та обумовлюють визначальні риси людини, її характеристики як особистості» (Шевченко, 2015, с. 31).

Дослідження О. Омельченко (2005), А. Осіпцова (2014), Р. Сопівника (2016) засвідчують, що означений процес набуває особливої актуальності в умовах вищої школи оскільки вона є інституцією, яка повинна відповідати духовним запитам студентів, забезпечувати їх професійне становлення та задовольняти соціальне замовлення не тільки у підготовці висококваліфікованих фахівців, а й виступати провідним центром формування інтелектуальної, творчої, наукової еліти з усталеним моральним імперативом, духовними ціннісними орієнтаціями, гуманістичним світоглядом та національною самосвідомістю

Аналіз наукових праць М. Безуглої (2015), І. Кривошапка (2015), В. Кузьмича (2017), О. Кузнецової (2015), О. Лучанінової (2017), Г. Пономарьової (2016) дозволяє дійти висновку про те, що студентський вік є оптимальним для розвитку ціннісно-сміслових структур свідомості особистості й характеризується як завершальний етап підготовки до вступу в самостійну професійну діяльність. У цьому віці моральні установки проявляться в майбутньому як ціннісні орієнтації в практичній діяльності й поведінці особистості. Саме в цьому віці зростає роль переконання і відповідальності за той чи той життєвий вибір, за свої цінності, зміцнюються такі якості, як цілеспрямованість, рішучість, наполегливість,

самостійність, ініціативність, уміння керувати собою, підвищується інтерес до духовно-моральних проблем. Водночас поза увагою науковців залишається організаційно-методичний потенціал освітнього процесу ЗВО як провідного чинника формування духовно-ціннісної сфери особистості студента.

Мета статті – представити результати теоретичного аналізу і експериментальної дослідної перевірки системи педагогічних заходів щодо формування духовних цінностей студентської молоді в осередку закладу вищої освіти.

Пошук шляхів ефективного виховання і навчання студентів сьогодні реалізується на основі системного, аксіологічного, полісуб'єктного підходів до його організації. Оскільки духовні цінності студентської молоді є складною структурою, що інтегрують низку взаємозумовлених і взаємозалежних компонентів, її варто розглядати через системний підхід.

Застосування системного підходу спрямовує дослідження на розкриття цілісності формування духовних цінностей студентів ЗВО, з'ясування механізмів цього процесу, його різноманітних зв'язків. А це, у свою чергу, дозволяє синтезувати процес формування духовних цінностей студентів у єдину теоретичну концепцію.

У педагогіці системний підхід розглядають як методологічний напрям, «спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків та зведення їх у єдину теоретичну картину».

Систему утворює певна кількість складників, об'єднаних на основі зв'язків, що існують між ними, і взаємодіють із навколишнім середовищем та іншими системами, що забезпечує її функціонування в цілісності. Виокремлені особливості зумовлюють необхідність їх урахування за умови обґрунтування системи формування духовних цінностей студентів вищої школи, а саме: дозволяють визначити місце і роль системи формування духовних цінностей студентів у мікросистемі «студент групи» й макросистемі «університету» та зрозуміти проблему формування духовних цінностей у взаємозв'язку з іншими явищами; сприяють всебічному глибокому вивченню об'єкта дослідження, проникненню в сутність процесу формування духовних цінностей студентів, виявленню притаманних йому суттєвих і несуттєвих зв'язків; вивчення внутрішніх і зовнішніх чинників, протиріч, відмінностей дає змогу проаналізувати процес формування духовних цінностей в багатоаспектному плані, виявити суттєві особливості цього інтегрального особистісного утворення студентів; виступають своєрідним стрижнем, що охоплює багато галузей науки, будучи інтегративним чинником знань про об'єкт, що забезпечує

всебічний аналіз системи формування духовних цінностей студентів в освітньому процесі вищої школи; сприяють виокремленню рівнів розробленості проблеми в педагогіці, вирішенню її на практиці. Тим самим визначають й прогнозують перспективи дослідження окремих галузей науки на основі врахування провідних тенденцій їх розвитку взагалі, духовних цінностей зокрема.

Система формування духовних цінностей у студентів потребує виокремлення їх структурних компонентів – йдеться про змістову структуру цього інтегрального утворення. Її можна репрезентувати взаємопов'язаними й взаємозумовленими компонентами: когнітивним, який включає знання про сутність і зміст духовних цінностей особистості; емоційно-ціннісним, який характеризується почуттями, переживаннями, що відображають ставлення юнаків і дівчат до духовних цінностей як особистісної цінності, сформованістю в них позитивних мотиваційних установок на взаємодію; практичним, що віддзеркалює ступінь сформованості у студентів відповідальності, толерантності, милосердя, самодостатності, гідності.

Відповідно до структури розроблено критерії й показники сформованості духовних цінностей студентів закладів вищої освіти, виділено чотири рівні їх сформованості: високий, достатній, середній, низький.

Критерієм когнітивного компоненту виступає знання про духовні цінності, глибина їх осмислення та усвідомлення доцільності оволодіння ними (показники: розуміння сутності духовних цінностей особистості (відповідальність, толерантність, милосердя, гідність, самодостатність), механізмів їх прояву та усвідомлення необхідності їх виявлення в щоденній життєдіяльності; знання моральних норм, правил, моделей поведінки, прийнятих у соціумі, та усвідомлення доцільності їх дотримання; володіння системою знань про комунікативні властивості особистості, засоби і механізми взаємодії).

Критерієм емоційно-ціннісного компоненту визначено значущість для особистості духовних цінностей як основи поведінки, діяльності та спілкування (показники: ціннісне ставлення до правил, моделей поведінки, прийнятих у соціумі; емоційно-позитивне ставлення до себе, одногрупників, інших людей, навколишньої дійсності; гуманістична установка на взаємодію; розвинута емпатія; емоційна саморегуляція).

Критерієм практичного компоненту виступає здатність особистості діяти на основі духовних цінностей (показники: свідомо регульована поведінка, діяльність, спілкування на основі морально-духовних норм;

ціннісний характер суб'єкт-суб'єктної взаємодії, готовність до соціально значущої активності).

В основу визначення рівнів сформованості духовних цінностей студентів покладено міру розвитку усіх структурних компонентів цього феномену за визначеними критеріями та показниками.

Теоретичні положення дослідження проблеми формування духовних цінностей студентської молоді знайшли своє відображення у дослідно-експериментальній роботі. До експерименту було залучено 974 студентів Буковинського державного медичного університету Інституту управління природними ресурсами ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»», Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Маріупольського інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Ужгородського національного університету. До складу експериментальної групи (ЕГ) входило 479 студентів, до контрольної групи (КГ) – 495 студентів.

Результати констатувального етапу експерименту (у процесі аналізу рівня сформованості духовних цінностей студентської молоді поряд із даними, отриманими за допомогою стандартних і модифікованих методик, враховували експертні оцінки та думки викладачів, кураторів) засвідчують недостатній рівень сформованості у юнаків і дівчат компонентів духовних цінностей. Виявлено, що студентам бракує знань про духовні цінності особистості, особливості взаємин. Вияв ними духовних цінностей у взаєминах не завжди мотивований внутрішньою потребою, у багатьох із них недостатньо розвинені навички саморегуляції емоцій, умінь відповідальності, толерантності, милосердя, гідності, самодостатності. Водночас більшість викладачів не визначають рівень вихованості студентів, їх індивідуальних особливостей, проводять навчально-виховну роботу без аналізу результатів; досить часто вони акцентують свою увагу на отриманні формальних показників роботи, а не на формуванні в студентів духовних цінностей, розвитку потреби в адекватному самовираженні, самоствердженні, розкритті їх індивідуальності, творчого потенціалу в навчальній, суспільній діяльності; спостерігається надмірне захоплення викладачів, кураторів організаційними питаннями, а не розвитком самодіяльності й ініціативи юнаків і дівчат.

Виявлені недоліки стали передумовою для розробки системи педагогічних заходів, спрямованих на отримання студентами знань про

сутність і особливості духовних цінностей особистості, на вироблення в них ціннісного ставлення до цього інтегрального утворення особистості, на розвиток умінь толерантності, відповідальності, милосердя, гідності, самодостатності, на оптимізацію взаємин. Означені заходи систематизувались у спеціально організований процес, який на практиці реалізовувався через низку педагогічних умов.

Відповідно до *першої педагогічної умови*, конструювання духовно спрямованого змісту навчання студентів передбачало корегування навчальних програм та оновлення методичного забезпечення суспільно-гуманітарних дисциплін («Філософія», «Історія української культури», «Культурологія», «Етика і естетика») та дисциплін професійного циклу. Оптимізація пошуково-дослідної діяльності студентів в межах означених дисциплін мала на меті забезпечити сприятливі умови для опанування знань про особливості духовного світу людини, визначення духовних цінностей як феномену особистісного буття, способи їх прояву у суспільному житті. Водночас забезпечувалось формування вмінь і навичок сприйняття інформації духовного змісту, самостійного ознайомлення зі зразками духовної культури, обрання, формулювання і відстоювання власної точки зору у питаннях морального вибору.

Значний потенціал щодо формування духовних цінностей студентської молоді мав *спецкурс «Духовні цінності особистості: шляхи формування»*, оскільки він створює оптимальні умови для здобуття студентами знань про духовні цінності, інтеріоризації їх як особистісної цінності, накопичення досвіду виявлення гідності, відповідальності, толерантності, милосердя, самодостатності. Змістове наповнення занять зі спецкурсу було спрямоване на активне навчання студентів вольової саморегуляції, прийомів самовиховання, ознайомлення з техніками ефективного самопрограмування щодо виявлення духовних цінностей у повсякденному житті та екстремальних ситуаціях. Програмою спецкурсу передбачено самостійну роботу юнаків і дівчат над особистісним розвитком: індивідуальний тренінг самовиховання; застосування комплексу методів і засобів самоорганізації; опанування вмінь і навичок інтелектуального, емоційного, творчого самозбагачення.

Відповідно до *другої педагогічної умови*, формування у студентській групі виховного середовища, що активізує інтеріоризацію студентами духовних цінностей відбувалось у різноманітних формах організації навчально-виховного процесу ВНЗ. Означені форми систематизовано за такими ознаками: зміст і педагогічна ефективність щодо розвитку когнітивного, емоційно-ціннісного й практичного компонентів духовних цінностей особистості; теоретичне й практичне значення стосовно

формування оптимальних моделей взаємин у системі «викладач, куратор – студент – студентський колектив»; ступінь самостійності та активності студентів; місце та частка застосування в навчально-виховному процесі; часовий інтервал здійснення.

Форми і методи, застосовані у процесі формування духовних цінностей, добирались з огляду на їх соціальну зумовленість і практичну значущість, для забезпечення різноманітних способів взаємодії викладачів і студентів. Провідними формами, за яких утверджувалися і розвивалися духовні цінності студентів, обрано:

- теоретичне навчання (лекція, семінар, спецкурс, конференція тощо);
- комбіноване навчання (самосемінар, співлекція, взаємолекція, тренінг-курс, усний журнал);
- навчально-практичні: година куратора, година спілкування, веб-квест, брейн-ринг, прес-конференція, екскурсія);
- практично-масові (конкурс, свято, вечір запитань і відповідей, КВК, турнір за вподобаннями); проектна, суспільно корисна (у формі волонтерського руху) діяльність.

Для досягнення ефективності процесу формування духовних цінностей студентів застосовано низку методів, а саме: сократівські бесіди, сюжетно-рольові ігри, ділові ігри, складання індивідуальних програм особистісного зростання, самопрезентація, розроблення та захист творчих проектів, дискусійні «гойдалки», вирішення індивідуально-ціннісних проблем («кути», «сніжки», «графіті»), вправи, обговорення моральних дилем та ін.

Зокрема, студентську молодь зацікавили години спілкування («У пошуках одвічних цінностей», «Духовні виміри нашого життя», «У милосердя погляд небайдужий»); веб-квести («Толерантна особистість», «Відповідальний вчинок, відповідальна поведінка», «В гідності сила людини», «Милосердя як духовна цінність», «Особистісна самодостатність»); реалізація проектів («Посади дерево – залиши про себе згадку університету», «Стан охорони здоров'я в нашому місті», «Зробимо світ чистішим», «Турбота» тощо).

В академічних групах, залучених до експерименту, було проведено тренінг-курс, що охоплював серію занять за темами «Духовні цінності особистості», «Сприяння власному духовному вдосконаленню», «Людина починається з добра», «Відповідальність – оберіг життя», «Вчимося бути толерантними» та ін. Під час тренінгу студенти мали нагоду вдосконалити знання про духовні цінності, формувати навички позитивної вербальної й невербальної комунікації, виявляти гідність, відповідальність, милосердя,

толерантність у взаєминах, розвивати вміння щиро ділитися своїми почуттями і розуміти почуття інших, усвідомлено сприймати потреби та проблеми інших людей, вирішувати конфліктні ситуації, проявляти активну життєву позицію, навчатися усвідомлювати власні досягнення.

Щодо *третьої педагогічної умови*, обґрунтовано значущість і зміст *педагогічної підтримки* як допомогу викладача, куратора академічної групи, спрямовану на формування глибокої внутрішньої мотивації до оволодіння духовними цінностями, самоосвіти, самовиховання, а також на сприяння адаптації до умов реального освітнього процесу у закладі вищої освіти.

В індивідуальній підтримці студента щодо вияву духовних цінностей визначено кілька взаємопов'язаних етапів: діагностичний – з'ясування проблем розуміння й прояву духовних цінностей у взаєминах; пошуковий – спільний пошук причин і способів розв'язання проблем виявлення духовних цінностей у відносинах; проектувальний – проектування змін та налагодження взаємин з метою наближення до вирішення проблеми; діяльнісний – взаємодія викладача та студента у побудові власного алгоритму вияву духовних цінностей; рефлексивний – аналіз спільної діяльності щодо вирішення проблеми, обговорення отриманих результатів, способів уникнення подібних проблем у майбутньому.

До основних принципів забезпечення педагогічної підтримки щодо формування духовних цінностей студентів відносимо такі: їх згода на допомогу й підтримку, орієнтація на здатність студентів до самостійного вибору вияву вчинку-гідності, вчинку-толерантності, вчинку-відповідальності, вчинку-милосердя у взаєминах. Доведено, що педагогічна підтримка студентів у процесі формування духовних цінностей повинна мати системний характер, оптимізувати спілкування, підвищувати рівень особистісного розвитку викладача, а також передбачати можливість вияву індивідуального стилю спілкування, гнучкий і творчий підхід до вирішення проблем виховної взаємодії, прагнення суб'єктів до саморозвитку.

Порівняння результатів констатувального і контрольного етапів експерименту засвідчило позитивні зміни в характеристиках духовних цінностей студентів експериментальних груп, а саме: у когнітивній, емоційно-ціннісній, поведінковій сферах, у показниках рівнів сформованості духовних цінностей, а отже, підтвердили ефективність запропонованої системи формування духовних цінностей студентської молоді та педагогічних умов. Проведена експериментальна робота сприяла становленню внутрішньої мотивації студентської молоді, розвитку емоційно-ціннісного компонента, який забезпечує саморегульованість, стабільність і повноцінну інтеріоризацію духовних цінностей. Здійснення

порівняльного аналізу рівнів сформованості духовних цінностей юнаків і дівчат у контрольних і експериментальних групах після завершення формувального етапу експерименту виявило позитивну динаміку в рівнях сформованості компонентів духовних цінностей. Показники сформованості досліджуваної якості в експериментальних групах на контрольному етапі дослідження значно перевищують показники контрольних груп студентів і в декілька разів перевищують відповідні показники, здобуті на констатувальному етапі дослідження. Високий рівень сформованості духовних цінностей властивий 32,8% респондентів ЕГ та 10,6% студентів КГ; достатній рівень зафіксовано у 39,9% учасників ЕГ та 17,4% студентської молоді КГ; середній рівень притаманний 20,1% студентам ЕГ та 35,6% – КГ; низький рівень – 7,2% респондентів ЕГ та 36,4% – КГ.

Контрольний етап експерименту виявив позитивну динаміку рівнів сформованості знань студентів про духовні цінності, характерні ознаки їх вияву, обсягу і міцності знань, які відображають ступінь розуміння ними поняття «духовні цінності», його основних складових.

Системний підхід забезпечує розгляд формування духовних цінностей студентів з позицій цілісності, взаємозбагачення й взаємозумовленості його компонентів, обґрунтування змістової структури духовних цінностей студентів ЗВО. Реалізація на практиці системного підходу передбачає організацію освітньої діяльності у відповідності до спеціально визначених педагогічних умов, що забезпечуватимуть ефективність процесу формування духовних цінностей особистості в осередку закладу вищої освіти.

Подальшого дослідження вимагають проблеми вікових і статевих відмінностей у процесі формування духовних цінностей юнаків і дівчат, вивчення основних механізмів означеного процесу, створення педагогічних технологій, орієнтованих на духовне самовдосконалення студентської молоді.

Література

1. Безугла М. В. Формування у студентської молоді духовно-культурних цінностей освіти: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2015. 237 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
3. Кривошопка І. В. Виховання толерантності майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2015. 224 с.
4. Кузнєцова О. В. Формування сімейних цінностей у студентів вищих навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2015. 209 с.
5. Кузьмич В. К. Виховання гуманного відношення до людини у студентів педагогічних університетів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2017. 231 с.

6. Лучанінова О. П. Виховна система вищого технічного навчального закладу : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2017. 589 с.
7. Омельченко О. П. Духовний розвиток учнівської молоді в регіонально-культурно-освітньому просторі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 Луганськ, 2005. 20 с.
8. Осіпцов А. В. Виховання у студентів класичного університету загальнолюдських цінностей як соціально-педагогічна проблема. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* : зб. наук. пр. СХУ ім. В. Даля. Луганськ, 2014. Вип. 2(61). С. 130–139.
9. Пономарьова Г. Ф. Система виховної роботи у вищих педагогічних навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.07. Київ, 2016. 540 с.
10. Сопівник Р. В. Планування виховної роботи у вищому навчальному закладі. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Педагогіка, психологія, філософія, 2016. № 239, С. 229–234.
11. Шевченко Г. П. Виховання – процес людинотворчості, культуротворчості, духотворчості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* : зб. наук. праць. СХУ ім. В. Даля; гол. ред. Г.П. Шевченко. Луганськ : Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2015. Вип. 3(66). 304 с. С. 288–299.

References

1. Bezugla, M. V. (2015). *Formuvannia u studentskoi molodi dukhovno-kulturnykh tsinnostei osvity [Forming Students' Spiritual and Cultural Values of Education]*. (Candidate of Pedagogical Sciences Thesis). Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Kyiv (ukr).
2. Bekh, I. D. (2003). *Vykhovannia osobystosti: u 2 kn. Kn.1.: Osobystisno oriientovanyi pidkhd: teoretyko-tekhnologichni zasady [Education of the personality: in 2 books. Book 1: Person-oriented approach: theoretical and technological principles]*. Kyiv: Lybid' (ukr).
3. Kryvoshopka, I. V. (2015). *Vykhovannia tolerantnosti maibutnikh vykladachiv vyshchoi shkoly v umovakh mahistratury [Education of tolerance of future teachers of higher education in the conditions of magistracy]*. (Candidate of Pedagogical Sciences Thesis), Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Kyiv (ukr).
4. Kuznyeczova, O. V. (2015). *Formuvannia simeinykh tsinnostei u studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv [Formation of family values among students of higher educational institutions]*. (Candidate of Pedagogical Sciences Thesis), Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Kyiv (ukr).
5. Kuz'my'ch, V. K. (2017). *Vykhovannia humannocho vidnoshennia do liudyny u studentiv pedahohichnykh univrsytetiv [The upbringing of a humane attitude towards a person at students of pedagogical universities]*. (Candidate of Pedagogical Sciences Thesis), Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Kyiv (ukr).
6. Luchaninova, O. P. (2017). *Vykhovna sistema vyshchoho tekhnichnoho navchalnoho zakladu [Educational system of higher technical educational institution]*. (Doctor of of

- Pedagogical Sciences Thesis), Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Kyiv (ukr).
7. Omelchenko, O. P. (2005). *Dukhovnyi rozvytok uchnivskoi molodi v rehionalno-kulturno-osvitnomu prostori [Spiritual development of pupils' youth in the regional cultural-educational space]*. Luhansk (ukr).
 8. Osipov, A. V. (2014). *Vykhovannia u studentiv klasychnoho universytetu zahalnoliudskykh tsinnosti yak sotsialno-pedahohichna problema [The education of students of the classical university of universal values as a socio-pedagogical problem.]*. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka : zb. nauk. pr.*, #2(61), 130–139 (ukr).
 9. Ponomarova, H. F. (2016). *Systema vykhovnoi roboty u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh [System of educational work in higher pedagogical educational institutions]*. (Doctor of Pedagogical Sciences Thesis), Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Kyiv (ukr).
 10. Sopivnyk, R. V. (2016). *Planuvannya vykhovnoi roboty u vyshchomu navchalnomu zakladi [Planning of educational work at a higher educational institution.]*. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriya: Pedagogika, psykholohiya, filozofiya*, #239, 229–234 (ukr).
 11. Shevchenko, H. P. (2015). *Vykhovannia – protses lyudynotvorchosti, kul'turotvorchosti, dukhotvorchosti [Upbringing as a process of humancreation, culturecreation and spiritcreation]*. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka : zb. nauk. pr.*, #3(66), 288–299 (ukr).

ФОРМИРОВАНИЕ ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ В КООРДИНАТАХ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА

В. В. Лаппо

В статье отмечается, что изучение проблемы формирования духовных ценностей студенческой молодежи в отечественной педагогической теории и практике не нашло своего раскрытия в контексте задач научно-педагогического исследования. Обоснованно содержательную структуру духовных ценностей студенческой молодежи, которая включает когнитивный, эмоционально-ценностный, практический компоненты. Предложены критерии и показатели сформированности духовных ценностей студенческой молодежи, выделено четыре уровня их сформированности (высокий, достаточный, средний, низкий).

Результаты констатирующего этапа эксперимента показали недостаточный уровень сформированности у студентов духовных ценностей.

Доказано, что формы и методы, применяемые в процессе формирования духовных ценностей, необходимо подбирать с учетом их социальной обусловленности и практической значимости для обеспечения различных способов взаимодействия преподавателей и студентов. Успешное формирование духовных ценностей возможно при условии внедрения в образовательный процесс смоделированных педагогических форм межличностного взаимодействия, которые через реальные переживания и поисковую деятельность побудили студентов к

сознательному выявлению ими духовных ценностей в ежедневной жизнедеятельности, выработки у преподавателей, кураторов техники формирования духовных ценностей через целенаправленную теоретическую и методическую подготовку, научно-методическое обеспечение образовательного процесса высшей школы.

Результативность и педагогическую эффективность разработанного содержания, форм, методов, средств, педагогических условий как составляющих системы формирования духовных ценностей студентов высших учебных заведений доказано количественно-качественными изменениями сформированности духовных ценностей студентов.

Ключевые слова: духовные ценности, студенческая молодежь, системный подход, педагогические условия, высшее учебное заведение.

FORMATION OF SPIRITUAL VALUES OF THE STUDENT YOUTH IN COORDINATES OF THE SYSTEM APPROACH

V. V. Lappo

The analysis of the status of the students' spiritual formation problem in the domestic pedagogical theory and practice shows that this problem has not been disclosed yet in the context of the tasks of scientific and pedagogical research. The content structure of the student's spiritual values, which includes cognitive, emotional and value, praxical components, has been substantiated. It was found out that the high level of formation of the motivational and value component ensures the full functioning of spiritual values. At the same time, subject to the students' enormous knowledge (cognitive components) acquisition, their ability to self-dependence and creativity, modeling the situations of interaction, variability of behavior can significantly decrease.

Criteria and indicators of the spiritual formation of students have been developed; four levels of their formation (high, sufficient, average, low) have been highlighted.

According to the results of the ascertaining stage of the study, the analysis of the formation of the basic components (cognitive, emotional and value, praxical) of the spiritual values of the students of higher educational institutions has been conducted.

It has been proved that the forms and methods of spiritual formation have social control and practical approach, providing methods of interaction between teachers and students, determining to what extent the students participate in the educational process and the time interval of its implementation. The essential structural elements of the model for the spiritual formation of students are the organization of methodological work with teachers, supervisors in order to increase their competence regarding the spiritual formation of students.

Effectiveness and pedagogical efficiency of the developed content, forms, methods, means, pedagogical conditions as components of the model of formation of spiritual values of students of higher educational institutions have been proved by quantitative and qualitative changes in the formation of spiritual values of students.

Keywords: Spiritual values, students, pedagogical conditions, systems approach, pedagogical conditions, higher educational institution.

Ляппо Віолетта Валеріївна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки і психології Коломийського навчально-наукового інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Коломия, Україна). E-mail: lappo37@ukr.net

Lappo Violetta Valeriyivna – Doctor of Educational Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogy and Psychology of Kolomyia Educational Scientific Institute of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Kolomyia, Ukraine). E-mail: lappo37@ukr.net